

CAPITOLUL II. DACIA ROMANĂ. ORGANIZARE ADMINISTRATIVĂ, POLITICĂ ȘI JURIDICĂ

A. Aspecte teoretice

§1. Organizarea de stat

Cucerirea Daciei de către romani, în urma celor două războaie (101-102; 105-106), a adus cu sine o nouă organizare, un nou model politic de funcționare a instituțiilor, o nouă abordare a vieții spirituale, civice și sociale, noua provincie împrumutând și asimilând treptat obiceiurile, legislația și religia capitalei imperiale. Între cucerire (106) și moartea lui Traian (117), Dacia a funcționat ca o provincie unitară, aflată în subordinea directă a împăratului și condusă de un *legatus Augusti propraetori*. Odată cu venirea pe tron a lui Hadrian, Dacia este împărțită în două provincii, Dacia Superior și Dacia Inferior, prima condusă de un *legatus Augusti propraetori*, iar cea de-a doua, de un *praefectus* și, ulterior, de un *procurator prezidia*^[1].

La 2 iulie 133, Dacia este reorganizată în trei provincii: Superior, Inferior și Porolissensis, primele două fiind reorganizate, în anul 169, în Dacia Apulensis și Dacia Malvensis, denumite astfel de la orașul-centru administrativ, respectiv Apulum și Malva^[2].

Sunt de interes pentru disciplina Istoria Statului și Dreptului Românesc cele două elemente fundamentale: evoluția statului și evoluția dreptului din Dacia Romană.

[1] VL. HANGA (coord.), *op. cit.*, p. 84.

[2] *Ibidem*.

În ceea ce privește statul, administrația romană a impus reguli referitoare la organizarea politico-administrativă, cea financiară și cea militară.

Organele administrației centrale erau reprezentate de guvernator și de adunarea provincială.

Guvernatorul avea atribuții în domeniul administrativ, al păstrării ordinii și liniștii publice, precum și dreptul de a da edicte (*ius edicendi*). Avea aceeași competență jurisdicțională ca aceea a consulilor, a pretorilor, a prefectului orașului și a pretorului Romei^[1].

Adunarea provincială (*concilium provinciae Daciae trium*) se îngrijea de cultul oficial al împăratului, ridica monumente sau statui în cinstea binefăcătorilor provinciei etc.^[2].

În Dacia romană existau colonii, municipii și așezări rurale, fiecare fiind conduse de către un sfat.

Coloniile, formate îndeobște de cetățeni privilegiați ai Romei, se bucurau de toate drepturile prevăzute de legislația imperială, fiind împărțite, la rândul lor, în două categorii: colonii cu dreptul la cetățenie romană (colonii de categoria I) și colonii care beneficiau doar de *ius Latii*^[3]. Conducerea coloniilor și municipiilor era asigurată de un consiliu (*ordo decurionum*), format dintr-un număr de membri – decurioni – cuprins între 30 și 50 de persoane, investiți de către magistrații municipali superiori, cu respectarea anumitor reguli de vârstă, statut social și avere^[4]. Aceștia îndeplineau sarcini administrative și fiscale, se ocupau de problemele edilitare, de organizarea spectacolelor, de stabilirea prestațiilor ce urmau a fi făcute de cetățeni etc.^[5].

Exercitarea puterii judecătorești era atributul magistraților superiori, aleși pe durata unui an^[6]. Magistrații erau împărțiți în mai multe categorii: **magistrați superiori** (*duumvirii iure dicundo*), cu atribuții judiciare și executive, **magistrați civili** (*aediles și questores*), cu rol în colectarea

[1] VL. HANGA (coord.), *op. cit.*, p. 85.

[2] *Ibidem*.

[3] VL. HANGA (coord.), *op. cit.*, p. 85-86.

[4] E. CERNEA, E. MOLCUȚ, *Istoria dreptului românesc*, Ed. Universul Juridic, București, 2003, p. 27.

[5] VL. HANGA (coord.), *op. cit.*, p. 86.

[6] *Ibidem*.

impozitelor, întreținerea drumurilor și a clădirilor publice, asigurarea ordinii și aprovizionarea piețelor, și magistrații care asigurau serviciile religioase (preoții municipali, *flamines*), conduși de un pontifex^[1].

Siguranța vistieriei imperiale era extrem de importantă și, de aceea, organizarea financiară a noii provincii romane a fost temeinică. Impozitele erau de două tipuri: directe și indirecte. În prima categorie, intrau impozitul personal sau *capitația* și cel funciar (*capitatio terrena, stipendium, iugatio*). Dar cele mai importante, prin prisma sumei colectate, erau impozitele indirecte (cele pe moșteniri, cele pe eliberările de sclavi, taxele vamale etc.)^[2].

Din punct de vedere militar, Dacia era apărată de două legiuni (Legiunea a XIII-a Gemina și Legiunea a V-a Macedonica) și de mai multe detașamente ale altor legiuni (I Italica, IV Flavia, XI Claudia, XXII Primigenis). Pe lângă acestea, activau și trupe auxiliare, care erau regulate și neregulate^[3].

Beneficiare ale unui statut aparte, legiunile, ce au staționat în provincie între 106 și 271-275, momentul așa-numitei retrageri aureliene, când armata și administrația imperială părăsesc Dacia, dispuneau de un teritoriu propriu, folosit pentru necesitățile economice ale formațiunilor militare^[4].

§2. Dreptul în Dacia romană

Legislația imperială s-a aplicat și în noua provincie, atât în materie civilă, cât și în materie penală. Un capitol aparte era cel destinat persoanelor. Locuitorii noii provincii nu erau împărțiți doar în oameni liberi și sclavi, ci, la rândul lor, locuitorii liberi se împărțeau în mai multe categorii, respectiv: cetățeni romani, latini și peregrini.

Cetățenii romani beneficiau de *ius Italicum*, având toate drepturile rezidenților Peninsulei italice și ai Cetății eterne^[5].

[1] E. CERNEA, E. MOLCUȚ, *op. cit.*, p. 27.

[2] VL. HANGA (coord.), *op. cit.*, p. 90-92.

[3] *Idem*, p. 92-94.

[4] E. CERNEA, E. MOLCUȚ, *op. cit.*, p. 39.

[5] VL. HANGA (coord.), *op. cit.*, p. 95.

Latinii erau o categorie intermediară, beneficiind de aceleași drepturi patrimoniale ca romanii, cu excepția *ius conubii* (dreptul de a se căsători după legea romană). Aceste drepturi se schimbau în momentul în care latinul primea statutul de cetățean roman, fie individual, fie colectiv, atunci când *oppida Latina* (municipiile latine) erau ridicate la rangul de colonie romană^[1].

Ultima categorie din cele trei dedicate oamenilor liberi era cea a *peregrinilor*, care se împărțeau în două subcategorii: peregrinii obișnuiți și peregrini deditici. În prima subcategorie intrau străinii ale căror cetății fuseseră desființate politic, iar în cea de a doua intrau cei ale căror cetății fuseseră desființate juridic și administrativ^[2].

Cel mai important aspect al dreptului din Dacia romană era cel al dreptului de proprietate. *Ius utendi* (**dreptul de a folosi**), *ius fruendi* (**dreptul de a culege fructe**) și *ius abutendi* (**dreptul de a dispune**) erau cele trei atribute ale dreptului de proprietate^[3].

Un alt aspect al dreptului aplicat în provincie era cel al obligațiilor, fapt relevat și de lucrarea lui Iustinian, „Instituții”, care definește obligația și semnaleză dualismul juridic din Dacia romană^[4].

§3. Tripticele din Transilvania

Tripticele din Transilvania sau tăblițele cerate, în număr de 25, descoperite la Alburnus Maior, sunt de o însemnătate aparte pentru *ius commercii* (dreptul de a deveni creditor sau debitor). Din totalul celor 25 de tăblițe, doar 14 au valoare documentară, textul putând fi descifrat și interpretat. Din cele 14, una face referire la un cortegiu funerar, alta este un registru de venituri și cheltuieli al unei societăți comerciale care organizase un banchet, iar alte patru erau contracte de vânzare-cumpărare^[5]. Tăblițele cerate dovedesc că în Dacia s-au întrepătruns normele juridice aparținând dreptului roman cu cele ale autohtonilor. Astfel, **formalismul** ce caracteriza

[1] *Ibidem*.

[2] VL. HANGA (coord.), *op. cit.*, p. 95-96.

[3] FL. NEGOIȚĂ, *op. cit.*, p. 7.

[4] *Ibidem*.

[5] FL. NEGOIȚĂ, *op. cit.*, p. 8-9.

dreptul roman în materia obligațiilor este înlocuit, treptat, de principiul buneicredinței^[1]. Cele patru contracte de vânzare-cumpărare (încheiate la 17 martie 139, 16 mai 142, 6 mai 159 și 4 octombrie 160; trei vizează vânzarea-cumpărarea de sclavi, iar unul, o jumătate de casă) arată că părțile contractante sunt fie cetățeni romani, fie peregrini, actul fiind însoțit de o **mancipațiune**, cu toate că peregrinilor le era interzisă această procedură de transfer pentru proprietate. Pentru a evita nulitatea contractului, peregrinii utilizau **stipulația**, mai precis forma permisă acestora – **fidepromisiunea** –, garantând astfel pentru eventualele vicii ascunse și evicțiunile^[2].

Importante sunt și tăblițele referitoare la contractele de închiriere a muncii (locațiune), în număr de trei. Prima, datată la 23 octombrie 163, este un contract prin care I. Ulpius Valerius își închiriază munca lui Socratio al lui Soca. Cea de-a doua tăbliță oferă mai multe informații despre acest tip de obligații. Memmius al lui Asclepios își oferea serviciile lui Aurelius Adiutor pentru 70 de denari și hrană. Se obliga să presteze o muncă corespunzătoare, în caz contrar, dacă munca nu ar fi fost conformă sau dacă ar fi încetat lucrul mai devreme, ar fi achitat o sumă de cinci sersteți pentru fiecare zi de neîndeplinire a prevederilor contractului. Cea de-a treia, a cărei dată nu a putut fi descifrată, conține aceleași prevederi ca anterioarele, cu un adaos ce ținea de un avans, de 25 de sesterti, pe care lucrătorul l-a primit la încheierea contractului^[3].

Din rațiuni politice, ce țineau de buna organizare a imperiului, și de apărare, împăratul Lucius Domitius Aurelianus (270-275) retrace întreaga administrație și legiunile romane din Dacia.

[1] E. CERNEA, E. MOLCUȚ, *Istoria statului și dreptului românesc: terminologia vechiului drept românesc*, ed. rev. și adăug., Ed. Universul Juridic, București, 2013, p. 35-36.

[2] VL. HANGA (coord.), *op. cit.*, p. 108-109.

[3] *Idem*, p. 110.

B. Anexe

1. Însemnătatea victoriei lui Traian asupra lui Decebal, reliefată de Plinius cel Tânăr

„Foarte bine faci că te pregătești să scrii despre războiul dacic. Căci ce subiect poate fi mai actual, mai bogat, mai vast, în sfârșit mai plin de poezie și mai de domeniul legendelor, deși este vorba de lucruri foarte adevărate? Vei cânta râuri noi, fluviu conduse peste câmpii, noi poduri aruncate peste fluviu, tabere așezate pe castele abrupte ale munților, un rege alungat din reședința sa, izgonit chiar din viață, fără ca să fi pierdut niciodată nădejdea (pulsum regia, pulsum etiam vita regem nihil desperantem); pe lângă acestea, două triumfuri, din care unul a fost cel dintâi împotriva unui neam neînvoins, iar celălalt cel din urmă^[1]”.

2. Bogăția Daciei și a prăzilor luate de Traian în memoria urmașilor – relatarea lui Ioannes Lydus, *Despre magistraturile Statului Roman, II, 28*

„[Împăratul Iustinian] silindu-se să procure statului orice lucru folositor și readucând toată strălucirea vechei înfățișări, mai întâi a numit un prefect al Scythiei. Căci fiind un om înțelept și aflând din cărți că această țară este bogată în averi și puternică în arme și acum și că a fost și mai înainte – fără pe care mai întâi a cucerit-o marele Traian, învingându-l pe Decebal, regele geților, și a adus romanilor cinci milioane de libre de aur și de două ori pe atâtea de argint, afară de cupe și de obiecte care depășesc limita oricărui preț, de turme, de arme și de peste cinci sute de mii de bărbați foarte războinici cu arme cu tot, după cum a afirma Criton, care luase parte la război – nevoind să cedeze întru nimic lui Traian, a hotărât să păstreze pentru romani regiunea de nord, care lepădase jugul cândva. Și nu e de mirare că toate i-au ieșit după voie, căci nu numai că a căutat să egaleze pe Traian, în arme, dar a întrecut chiar pe August prin pietatea față de Dumnezeu

[1] FHDR, I, p. 477, în B. MURGESCU (coord.), op. cit, p. 47.

și prin modestia moravurilor, pe Titus prin cinste și pe Marcus prin înțelepciune”^[1].

3. Despre orașele Daciei și Moesiei^[2]

„IV, p. 47: De asemenea, în altă parte sunt orașele care se numesc: Tyras [...], Ermenium, Urgum, Sturium, Congri, Porolissum, Cersiae. De asemenea în altă parte sunt orașe, și anume: Gura Peuce, Salsovia, Aegyssus, Noviodunum, Dinogetia, Arrubium, Troesmis, Beroe, Carsium, Capidava. [...]

IV 6, p. 47: Tot lângă Marea cea Mare este țara care se numește Tracia. În această țară am citit că au fost foarte multe orașe, dintre care vom arăta pe unele, și anume lângă țărmul mării... Dionysopolis, Bizone, Timum, Tiriza, Callatis, Stratonis, Tomis, Histria. [...]

IV 7, p. 49-50: Tot așa [...] sunt așezate două Moesii, adică cea de Jos și cea de Sus [...] În această Moesie [de jos] am citit că au existat numeroase orașe dintre care vom arăta pe unele și anume: Beroe, Carsium, Capidava, Sucidava, Durostorum, Tegulicium, Nigriana, Transmarisca... De asemenea, peste fluviul Dunărea, sunt orașele Moesiei Inferioare [de fapt Daciei], și anume: Porolissum, Certia, Largiana, Optatiana, Macedonica [legiunea a V-a], Napoca, Potaissa, Salinae, Brucla, Apulum, Acidava, Cedonia, Caput Stenarum, Pons Vetus, Pons Aluti, Romula. De asemenea, chiar lângă Cedonia este un oraș numit Burticum, Blandiana, Germisara, Petris, Aquae, Sarmizegetusa, Acmonia.

IV 14, p. 53-54: În aceste regiuni ale Dacilor am citit că odinioară au existat foarte multe orașe, dintre care vom arăta pe unele, și anume: Drobeta, Ad Mediam, Praetorium, Ad Pannonios, Gaganis, Masclianis, Tibiscum, care se leagă cu orașul Acmonia din provincia Moesia. De asemenea în altă parte există orașe chiar în Dacii, și anume: Tema, Tibiscum. Caput Bubali, Aizizis, Bersovia, Argidava, Centum Putea, Bacaucis.

^[1] FHDR, II, p. 493, în B. MURGESCU (coord.), op. cit., p. 47.

^[2] Geograful din Ravenna, *Descrierea lumii*, IV, 5, p. 47; 6, p. 47; 7, p. 49-50; 14, p. 53-54, în B. MURGESCU (coord.), op. cit., p. 52.

Prin aceste regiuni ale dacilor trec foarte multe râuri, între altele și acelea care sunt numite Tisia, Tibiscum, Drica, Marisia, Arine, Gilpit, Crisia. Toate ceste râuri se varsă în Dunăre”.

C. Modele de subiecte pentru examenul de semestru

1. Organizarea teritorială a Daciei Romane.
2. Drepturile persoanelor în Dacia Romană.
3. Ce știți despre Tripticele din Transilvania?
4. Organizarea administrației romane în Dacia.
5. Care erau principalele magistraturi în Dacia Romană?